

SAKARYA İLİ SAĞLIK TURİZMİ POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (EVALUATION OF HEALTH TOURISM POTENTIAL OF SAKARYA PROVINCE)

İsmail BİLGİÇLİ^{1*} (orcid.org/ 0000-0003-1697-032X)

¹Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Karasu Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği, Sakarya, Türkiye

Özet

Sağlık turizmi, ülkelerde turizmin yılın tamamına yayılmasını sağlamak için önemli bir alternatif olmaktadır. Turizm arz unsurlarının çeşitlendirilmesi, yüksek katma değerli turistik hizmet ürünlerinin oluşturulmasına olanak sağlayan sağlık turizminin uygulanabilirliği destinasyonlar açısından önemlidir. Bu çalışmada Sakarya ilinin sağlık turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi ve sağlık turizminin geliştirilmesi için turizm paydaşlarının görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Çalışma nitel bir yöntem ile ele alınarak, veriler Sakarya ilinde sağlık turizmi konusunda görüş bildirme yeterliliği olduğu düşünülen hastane yetkilileri, otel yöneticileri, sağlık sektörü çalışanları, turizm sektörü çalışanları, kamu kurumu çalışanları, turizm akademisyenleri ve seyahat acentesi yöneticileri ile sözlü ve yüz yüze görüşmelerle elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak SWOT (güçlü yanlar, zayıf yanlar, fırsatlar ve tehditler) analizi yöntemiyle yorumlanarak bulgular kısmında aktarılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre elde edilen verilerin yorumlanması neticesinde Sakarya ilinin sahip olduğu doğal kaynakların, sağlık, konaklama ve seyahat işletmelerinin sağlık turizmi açısından yüksek katma değer yaratabilecek turizm arz unsurlarına sahip olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre Sakarya ilinin sağlık turizmi açısından önemli potansiyele sahip olmasına rağmen yurt içi ve yurt dışı tanıtım faaliyetlerinin yeterince yapılmadığı tespit edilmiş, konuyla ilgili yapılan görüşmelere istinaden oluşturulan önerilere çalışmanın sonuç ve öneriler kısmında yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, SWOT Analizi, Sakarya

Abstract

Health tourism is an important alternative for countries to spread tourism throughout the year. The applicability of health tourism, which enables the diversification of tourism supply elements and the creation of high value-added touristic service products, is important for destinations. In this study, it is aimed to evaluate the health tourism potential of Sakarya province and to obtain the opinions of tourism stakeholders for the development of health tourism. The study was conducted with a qualitative method and the data were obtained through verbal and face-to-face interviews with hospital authorities, hotel managers, health sector employees, tourism sector employees, public institution employees, tourism academicians and travel agency managers who are considered to be qualified to give opinions on health tourism in Sakarya province. The data obtained were subjected to content analysis and interpreted by SWOT (strengths, weaknesses, opportunities and threats) analysis method and presented in the findings section. As a result of the interpretation of the data obtained according to the results of the research, it was determined that the natural resources, health, accommodation and travel businesses of Sakarya province have tourism supply elements that can create high added value in terms of health tourism. According to the data obtained, although Sakarya province has significant potential in terms of health tourism, it has been determined that domestic and international promotional activities have not been carried out sufficiently, and the suggestions based on the interviews on the subject are included in the conclusion and recommendations section of the study.

Keywords: Health Tourism, SWOT Analysis, Sakarya

Giriş

İnsanlar, geçmişten günümüze yeni besin kaynaklarına ulaşmak, yeni barınma alanları bulmak, ticaret yapmak, dini vecibelerini yerine getirmek ve sağlığına kavuşmak gibi nedenler ile seyahat ederek yer değiştirmektedir. İnsanlar, sağlık sorunlarına çözüm bulabilmek adına hekim ve sağlık tedavisinin gerçekleşeceği hastane veya termal merkezlerin bulunduğu destinasyonlara gitmektedirler (Zengin ve Eker, 2016). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde turizmin olumlu katkısı bulunmaktadır. Bu kapsamda tüm ülkeler turizme yönelerek turizmden daha fazla katkı sağlama çalışmalarına ağırlık vermektedir (Dilek ve Kandemir, 2013). Rekabetin yoğun yaşandığı turizm sektöründe turizm arz değerlerine sahip ülkeler, diğer ülkelerden farklı olarak alternatif turizm türlerine yönelmek durumundadır. Sağlık turizmi, alternatif turizm türleri arasında

*Sorumlu yazar: bilgicli@subu.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2024.416

ülkelerin tercihlerinde yoğun bir şekilde yatırım yapılan turizm alanı olarak ön plana çıkmaktadır (Gürcan, 2023).

Sağlık turizmi; spa, yoga gibi zinde hissettirici aktiviteler ve hayati önem arz eden cerrahi operasyonlar için alınan hizmetlerden oluşmaktadır. Sağlık turizmi, ülkelerin sigorta uygulamalarındaki sorunlar ve tedavi edici hizmetlerin eksikliğinden gücünü alırken, wellness ve medical turizm gibi tanımlar sağlık turizmini kapsayan çatı kavramlardır. Sağlık turizminde tedavi hizmetlerinin kalitesi, ücretlerin uygunluğu ve prosedürlerin daha kolay olması gibi uygulamaların varlığı sağlık turizmine olan talebi artırmaktadır (UNWTO, 2018). Sağlık turizmi, dünyanın en büyük sektörlerinden olan turizm ve sağlık sektörlerini bir araya getiren alternatif turizm faaliyetidir. Sağlık turizmi, turizm sektöründe hizmet üreten paydaşlar ile sağlık sektöründe hizmet veren personelin (doktorlar, hemşireler, sigortacılar) emeklerini birleştirerek ekonomilere olumlu katkılar sağlamaktadır. Sağlık turizmi ile birlikte oluşan bu durum destinasyonlarda turistik faaliyetlerin zenginleşmesi ve çeşitlenmesine imkan sağlamaktadır (Ramirez, de Arellano, 2007).

Sakarya valiliği 2023 yılı verilerine göre 63.193 yabancı olmak üzere 588.007 turist Sakarya'yı ziyaret etmiştir. Sakarya ilindeki Turizm İşletme Belgeli otellerin ve tesislerin toplam yatak kapasitesi 5980, Yatırım Belgeli otel ve tesislerin toplam yatak kapasitesi ise 1.447'dir. Verilere göre Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı otel ve tesislerin toplam yatak sayısı 7.427'dir. Sakarya ilinde bulunan Belediye belgeli tesislerin tamamı Basit Konaklama Turizm İşletme Belgesi statüsünde olup toplam kapasitesi 8.239'dur. Sakarya'da bulunan seyahat acentelerinin 95'i A grubu, 5'i C grubu olarak 100 adettir (sakarya.gov.tr). Sakarya'nın sahip olduğu turizm arz değerlerinin varlığı ile tarihi ve coğrafi zenginlikler dikkate alındığında sağlık turizmi ile ilgili faaliyetlerin gerçekleşmesi açısından uygun ortam bulunmaktadır. Geçmişten günümüze insanlar sağlık sorunlarına çözüm bulabilmek ve çare aramak adına özellikle sağlık turizmi arz değerlerine sahip destinasyonları tercih etmektedirler.

Sağlıklı olmak veya sağlıklı olmak için tedbirler almak, her zaman insan hayatı için önemli olmuş ve önemli olmaya devam etmektedir. İnsanlar sağlıklarına kavuşabilmek veya sağlıklarını korumak için gerekenleri yaparken eğlenceli vakit geçirmek istemektedirler. Turizmde, sağlık turizmine uygun destinasyonlar, sağlık turizmine katılan turistlerin beklentilerini karşılamak adına önemli alternatifler olarak öne çıkmaktadır. Turizm faaliyetlerinin yılın on iki ayı yapılabilmesi, yüksek katma değere sahip turistik hizmet ürünlerinin oluşturulması ve turizm arz değerlerinin çeşitlendirilmesi açısından, sağlık turizmi değerlerine sahip olan Sakarya ilinin potansiyelinin değerlendirilmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırma nitel yöntemle analiz edilmiş, elde edilen veriler paydaşlardan yüz yüze mülakat şeklinde toplanmıştır. Elde edilen veriler SWOT analizi yöntemiyle yorumlanmaktadır. Verilerin yorumlarından elde edilen sonuçlara göre; Sakarya ili sağlık turizminin değerlendirilmesi kapsamında güçlü, zayıf yönler, tehditler ve fırsatların (SWOT) tespit edilmesi gerekçesiyle paydaşların görüşlerinin alınması ve öneriler geliştirilmesi çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır. Araştırma sonuçlarına göre Sakarya ilinin sağlık turizmi açısından yeterli potansiyele sahip olduğu, bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediği, tanıtım faaliyetlerinin gerek ulusal gerekse uluslararası alanda yeterince gerçekleştirilmediği ortaya çıkmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Sağlık Turizmi

Sağlık turizmi, bireylerin kendi yaşadıkları yerden başka bir yere seyahat etmek suretiyle sağlığını koruma veya tedavi olma amacıyla gerçekleştirilen faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Temizkan ve Çiçek, 2015). Sağlık turizmi, yurt içi veya yurt dışı ikamet edilen yerden başka bir yere tedavi amacıyla gerçekleştirilen seyahatlerdir (ktb.gov.tr, 2021). Ayrıca sağlığın korunması ve tedavi yapılması amacıyla sürekli ikamet edilen yerden başka bir yere seyahat edilmesi ve en az 24 saat konaklama gerçekleştirilerek sağlık hizmetlerinden faydalanılması sağlık turizmi şeklinde tanımlanmaktadır. İnsanların, sağlığını koruması amacıyla seyahat etmesi, gittiği yerde konaklaması, sağlık hizmetlerinden yararlanması sağlık turizmi olarak açıklanmaktadır (Özcan ve Aydın, 2015). Sağlık turistlerinin, sağlıklarını koruma ve iyileştirme amacıyla belirli bir süre, doğal kaynaklı tesislerin sahip olduğu kür uygulamalarından, konaklama ve yiyecek-içecek imkanlarından faydalanmaları sağlık turizmi olarak belirtilmektedir (Boz, 2004).

Doğal olanakların (hava değişimi, güneş, mağara, kaplıca, içmeler, çamur tedavisi, kum vb) veya solunum yolları ile çeşitli mekanik ve elektrikli gereçlerin kullanılarak insan sağlığını koruma ve tedavi amaçlı masaj ve beden eğitimine benzer yöntemlerin gerekli durumlarda hekim gözetiminde yapıldığı tesislere ve destinasyonlara yapılan gezi faaliyeti sağlık turizmidir (Aydın, 1990). Sağlık turizminin gerçekleştirildiği destinasyonlarda, turizmin olumsuz etkilerinden olan mevsimsel yoğunlaşmayı ortadan kaldırma gücüne sahip olmasını sağlayan genel özellikler aşağıdaki gibidir (Özcan ve Aydın; 2015);

- Sağlık turizmi, kültürel ve sosyal etkileşimi sağlar,
- Sağlık turizmi, milli gelirin artışını destekler,
- Sağlık turizmi kuruluşları uluslararası standartlara uygun hizmet sunmaktadır,
- Sağlık turizminde müşteri memnuniyetinin sağlanmasında hizmet kalitesi önemlidir,
- Sağlık turizmi, sağlık sorunlarının çözülmesini desteklerken sonuç odaklı olmaktadır,
- Sağlık turizmi, teknik donanım ve kalifiye iş gücü gerektiren çok fonksiyonlu bir faaliyettir.

Sağlık turizmi ile ilgili tanımlar ve sahip olduğu özellikler incelendiğinde sağlık turizmi; bireyleri sağlıklarına kavuşturmak, mevcut sağlıklarının korunmasını ve hayat kalitelerinin artışını desteklemek adına ikamet ettikleri yerden ayrılmaları ile gittikleri bölgelerde 24 saat kalarak, seyahat, konaklama ve diğer hizmet olanaklarından hekim gözetiminde faydalanmak şeklinde açıklanmaktadır.

Türkiye'nin Sağlık Turizmi Verileri

Türkiye sağlık turizmi alanında son yıllarda turist sayısı ve geliri açısından sürekli artış gösteren bir ivme göstermektedir. 2015 yılında sağlık amaçlı Türkiye'ye gelen turist sayısı 395.019 kişi iken 2023 yılında yaklaşık % 250 oranında artarak 1.398.504 kişiye ulaşmıştır. 2015 yılında sağlık turizminden elde edilen turizm geliri 638.622 dolar iken 2023 yılında yaklaşık % 270 oranında artarak 2.307.130 bin dolar seviyesine çıkmıştır. 2019 yılında sağlık amaçlı ülkemize gelen turist sayısı 701.046 kişi olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'ye 2019 yılında sağlık ve tıbbi müdahaleler amacıyla gelen yabancı turistler ve yurt dışı ikameti bulunan turistlerden elde edilen sağlık turizmi geliri 1.492.438 bin dolar olmuştur. 2020 yılında yaşanan Covid-19 salgını sebebiyle tüm sektörlerde olduğu gibi sağlık turizminde de azalma meydana gelmiştir. 2020 yılında sağlık hizmeti almak amacıyla Türkiye'ye gelen turist sayısı 407.423 kişi olarak tespit edilmiştir. 2020 yılında sağlık turistlerinden elde edilen turizm geliri miktarı 1.164.779 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında sağlık turisti sayısı 670.730 kişi ve turizm geliri 1.726.973 bin dolar, 2022 yılında turist sayısı 1.258.382 kişi ve turizm geliri ise 2.119.059 bin dolar olmuştur. Sağlık turistlerinin en çok tercih ettiği branşlar kadın hastalıkları, iç hastalıkları, tıbbi biyokimya, estetik, genel cerrahi, ortodonti, ortopedi, travmatoloji, enfeksiyon hastalıkları, kulak-burun-boğaz hastalıkları olmaktadır. 2023 yılında sağlık turistlerinden Türkiye'yi tercih edenlerin sayısı 1.398.504 kişi olmuş ve elde edilen gelir 2.307.130 bin dolar tutarında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin sağlık turizmi istatistikleri aşağıdaki tabloda verilmektedir (tuik.gov.tr, 2024);

Tablo 1. Türkiye'nin Sağlık Turizmi İstatistikleri

Yıllar	Sağlık Turist Sayısı	Sağlık Turizmi Gelirleri (\$)
2015	395.019	638.622
2016	400.699	715.438
2017	467.302	827.331
2018	594.851	863.307
2019	701.046	1.492.438
2020	407.423	1.164.779
2021	670.730	1.726.973
2022	1.258.382	2.119.059
2023	1.398.504	2.307.130

Kaynak: (tuik, 2024)

Sağlık Turizminin Sınıflandırılması

Günümüzde teknolojiye meydana gelen gelişmeler, gelişen tedavi yöntemleri, sağlık işletmelerinin sundukları hizmetlerdeki çeşitlilikler ve tüketicilerin taleplerindeki değişimlere bağlı olarak sağlık turizminde farklı alanlar oluşmaktadır. Sağlık turizminde oluşan bu alanlar; temiz havadan faydalanma (klimatizm), kaplıca uygulamaları (termalizm), meyve ve sebze kür tedavisi (üvalizm), tedavi ve cerrahi müdahale şeklinde (medikal) literatürde yer almaktadır (Akat, 2000). Termal turizm, ileri yaş turizmi, engelli turizmi ve medikal turizm olarak sağlık turizmi çeşitli türlere ayrılmaktadır (Özcan ve Aydın, 2015). İnsan sağlığını geliştirme amaçlı hizmetlerin verilmesini, wellness ve termal spa turizmi, tedaviye yönelik hizmetleri medikal turizm ve rehabilitasyon hizmetleri gibi başlıklar altında toplamak mümkün olmaktadır. Ayrıca sağlık turizmi hizmetlerinin engelli bireylere verilebilmesi için işletmelerin fiziksel altyapıyı iyileştirecek çalışmaları bulunmaktadır (Yirik, vd., 2015). Sağlık Bakanlığının sağlık turizmi sınıflandırması aşağıdaki gibidir (Temizkan ve Çiçek, 2015);

Wellness ve SPA Turizmi

Su ile gelen sağlık anlamına gelen SPA uygulamasında, sağlıklı olmanın sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda ruhsal olarak da desteklenmesiyle mümkün olduğu belirtilmektedir (Apaydın, 2009). Günümüzde SPA uygulamaları tüketici talepleri ile şekillenerek güzellik ve genç kalmak için yapılan uygulamaları da kapsamaktadır. İnsanların beden ve ruh bütünlüğünü geliştiren, tamamlayıcı ve alternatif tedavilerin (hidroterapi, masaj, refleksoloji, akupunktur vb.) uygulandığı manikür, egzersiz, pedikür gibi uygulamalarında güzellik adına gerçekleştirildiği turizm çeşitlerine talep giderek artmaktadır. SPA-Wellness turizmi, uygulama zamanı olarak yılın tamamında gerçekleştirilmesi özelliği ile sağlık turizminin temel hedeflerinden olan on iki ay turizm yapılması vizyonunu desteklemektedir (Siner ve Torun, 2020).

Medikal Turizm

Medikal turizm kişiye özgü bir turizm hareketi olarak son yıllarda hızlı gelişen sağlık turizmi uygulamaları arasında yer almaktadır. Kendi ülkelerinde tedavi giderlerinin yüksekliği nedeniyle insanların yabancı ülkelere giderek gerçekleştirdikleri tıbbi tedavi ve operasyonlar sağlık turizmi hareketidir (İçöz, 2009). Medikal turizm uygulaması kapsamında en çok gerçekleştirilen tıbbi müdahaleler yüz gerdirme, saç ektirme, burun cerrahisi, radyoterapi, böbrek, karaciğer ve kalp gibi organ nakilleri, kardiyovasküler cerrahi, diş, göz ve diyaliz tedavileri şeklinde olmaktadır (Altın, vd., 2012). Ayrıca yapılan bu müdahalelere ek olarak son yıllarda ortopedik cerrahi, obezite cerrahisi, doğurganlık ve üreme tedavisi ile check-up uygulamalarında gerçekleştirilmektedir (Tengilimoğlu ve Kahraman, 2013). Sağlık turistlerinin destinasyon tercihlerini hizmet alım maliyetlerinin düşüklüğü, bekleme sürelerinin kısalığı, hizmet kalitesinin yüksekliği ve sağlık personeli ile dil sorunlarının yaşanmaması gibi unsurlar olumlu veya olumsuz olarak etkilemektedir (Çolakoğlu ve Caner, 2021).

Termal Turizm

Mineral içeriğe sahip su banyosu, içme, çamur banyosu, inhalasyon yöntemleri, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, diyet, psikoterapi ve iklim kürü gibi destek tedavilerinin birleşmesi ile yapılan kür tedavilerinin yanında termal suların rekreasyon ve eğlence amaçlı kullanımı termal turizm olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 2015). Termal turizm kavramları olarak; özellikle açık ve temiz havanın iyileştirici uygulaması **Klimatizm**, sebze ve meyve ile yapılan tedavi **Üvalizm**, kaplıca ve ılıca suları ile yapılan tedavi **Termalizm**, mineral termal sular ile yapılan tedavi **Balneoterapi**, deniz suyu ve güneş ile tedavi **Talassoterapi**, tatlı suyla yapılan tedavi **Hidroterapi**, mağaralardan yararlanılarak yapılan tedavi **Speleoterapi**, çamur tedavisi **Peloidoterapi** ve güneş ışığı ile yapılan tedavi **Helioterapi** öne çıkmaktadır (Şengül ve Arzu, 2019).

Üçüncü Yaş Turizmi

Yaşlanma, bir çok nedene bağlı olarak insan vücudunda yaş aldıkça etkisini gösteren biyolojik, fizyolojik, ruhsal ve zihinsel gerileme kavramıdır (Gönenç, vd., 2006). Sağlık alanındaki gelişmelere bağlı olarak uzayan insan yaşamının sonucu olarak dünya nüfusunun hızla yaşlanmasıyla birlikte literature üçüncü yaş turizmi kavramı eklenmiştir. Üçüncü yaş turizmi ekonomik gelir seviyelerindeki artışlar, boş zamanların artması ve aile yapılarındaki değişimler neticesinde küresel olarak önemli bir pazar konumuna yükselmiştir. Üçüncü yaş turizminde verilen hizmetler; klinik oteller, tatil köyleri, bakım evleri, rehabilitasyon alanları ve rehabilitasyon merkezlerinde gerçekleştirilirken, ayrıca destinasyonlarda düzenlenen günlük geziler ve turlarla desteklenmektedir (Özcan ve Aydın, 2015).

Yöntem

Araştırmanın sorununu Sakarya ilinin sağlık alanındaki potansiyelinin turizm paydaşları tarafından nasıl değerlendirildiği oluşturmaktadır. Çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada katılımcıların çeşitliliği açısından sağlık turizmi ile ilgili bilgi sahibi olan farklı katılımcılar ile görüşmelerin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu çeşitlilik ile ilgili olarak hastane yöneticileri, seyahat acenteleri, sağlık sektörü çalışanları, otel yöneticileri, turizm akademisyenleri, turizm sektörü çalışanları, kamu kurumu yöneticileri gibi bilir kişilerden bir örneklem oluşturulmuş, yarı yapılandırılmış soru formları ile veriler toplanmıştır. Çalışma soruları alanında uzman akademisyenlerden fikirler alınarak ve alan yazında gerçekleştirilen çalışmalar doğrultusunda oluşturulmuştur. Araştırmada çalışma grubu oluşturulurken göz önüne alınan ölçütler; sağlık turizmiyle ilgili doğrudan işi yapması veya bu alanda ilgili kurumlarla ilişkisinin bulunması ve sağlık turizmine yönelik fikir beyan edebilecek deneyim ve bilgiye sahip olmasıdır.

Verilerin toplanmasında yüz yüze görüşme tekniği kullanılmış, katılımcıların onayı alındıktan sonra yapılan görüşme sırasında farklı bilgilerin elde edilmesine olanak sağlanmıştır. Çalışma Sakarya ili ve ilçelerinde

gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında örneklem 24 kişi ile oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler 01.04.2024 ve 30.04.2024 tarihleri arasında yapılmıştır. Çalışma katılımcılarının kimlikleri gizli tutularak “K1,K2,.....K24” olarak kodlanmıştır. Çalışmalarda geniş bir örneklem kitlesi yerine nitel araştırma amacına uygun olarak küçük örneklem grubu ile çalışılması yararlı olmaktadır (Akıncı ve Sönmez, 2015). Elde edilen veriler SWOT analizine tabi tutulmuştur. SWOT analizi ile destinasyonun içsel özelliklerine bağlı güçlü ve zayıf yönleri, destinasyonun karşı karşıya olduğu fırsat ve tehditleri tespit edilerek kullanılmaktadır (Karadeniz, vd., 2007). Toplanan veriler içerik analiziyle analiz edilerek özetlenmiş ve SWOT analiz tablosunda yerleştirilip yorumlanmıştır. Çalışmada, katılımcılara sorulan mülakat soruları aşağıdaki şekildedir;

- Sağlık turizmi sizce neyi ifade etmektedir?
- Sakarya sağlık turizmi potansiyeline sahip midir?
- Sakarya’da sağlık turizmi açısından hangi hizmetlerin sunulabileceğini düşünüyorsunuz?
- Sakarya’nın sağlık turizmi açısından fırsatları nelerdir?
- Sakarya’nın sağlık turizmi açısından tehditleri nelerdir?
- Sakarya’nın sağlık turizmi açısından güçlü yönleri nelerdir?
- Sakarya’nın sağlık turizmi tanıtımı sizce yeterli midir?
- Sakarya’nın sağlık turizmi tanıtımı sizce nasıl yapılmalıdır?

Araştırma sırasında katılımcılar ile yapılan görüşmelerin en kısa süreli olanı 25 dakika, en uzun süreli olanı 45 dakika olarak gerçekleşmiştir. Ortalama görüşme süresi 32 dakika olmuştur. Araştırmada kullanılan görüşme formu için, E-26428519-050.99-120824 sayılı Etik Kurul Raporu, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etik Kurulu’ndan alınmıştır.

Bulgular

Araştırma katılımcılarının seçiminde sağlık ve turizm sektörü ile ilgili olmaları konusuna önem verilmiştir. Bu kapsamda gerek turizm gerekse sağlık konulu alanlarda çalışan veya bilgisi olduğu düşünülen katılımcıların seçilmesi konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Katılımcıların araştırmada sorulara tecrübeleri dahilinde cevap verme konusunda istekli olmaları, çalışmanın özgünlüğü ve amacına ulaşması konusunda olumlu olarak değerlendirilmiştir. Araştırma verilerine göre katılımcılara ait demografik özellikler aşağıda yer alan tablo 2’de verilmiştir. Tablo verilerine göre erkek katılımcı sayısının 17, kadın katılımcı sayısının ise 7 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar 3’ü kamu kurumu çalışanı, 2’si sağlık sektörü çalışanı, 4’ü hastane yöneticisi, 3’ü otel yöneticisi, 4’ü turizm akademisyeni, 4’ü seyahat acentesi yöneticisi ve son olarak 3’ü turizm sektör çalışanı olmak üzere toplam 24 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların 1’i lise, 10’u lisans, 6’sı ön lisans 4’ü yüksek lisans, 3’ü doktora düzeyinde eğitim derecesine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş aralığı en düşük 27, en yüksek 47’dir. Araştırma katılımcılarının 20’si evli, 4’ü ise bekar olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların araştırmada tercih edilmelerinde meslekte çalışma yılı olarak yeterli tecrübeye sahip olmaları önemlidir. Bu kapsamda katılımcıların meslekte çalışma yılı aralığının en az 5 yıl, en çok 22 yıl arasında olması, çalışmaya yaptıkları katkılarının aktarılmasında tecrübelerinin yeterli olduğu sonucunu oluşturmaktadır.

Tablo 2. Katılımcılara Yönelik Demografik Özellikler

No	Yaş	Medeni Durum	Cinsiyeti	Eğitim Durumu	Mesleği	Meslekte Çalışma Yılı
K1	27	Evli	E	Lise	Sağlık Sektörü Çalışanı	5
K2	35	Evli	K	Ön lisans	Acente Yöneticisi	12
K3	29	Bekar	K	Lisans	Otel Yöneticisi	8
K4	29	Evli	E	Doktora	Turizm Akademisyeni	5
K5	46	Bekar	K	Lisans	Hastane Yöneticisi	20
K6	46	Evli	E	Lisans	Turizm Sektör Çalışanı	22
K7	29	Evli	K	Yüksek Lisans	Turizm Akademisyeni	6
K8	32	Evli	E	Ön lisans	Kamu Kurumu Çalışanı	11
K9	47	Bekar	E	Yüksek Lisans	Hastane Yöneticisi	20
K10	37	Evli	E	Yüksek Lisans	Acente Yöneticisi	15
K11	31	Evli	K	Ön lisans	Turizm Sektör Çalışanı	12
K12	45	Evli	E	Doktora	Turizm Akademisyeni	19
K13	35	Evli	E	Lisans	Hastane Yöneticisi	12
K14	40	Evli	E	Lisans	Otel Yöneticisi	18

K15	43	Evli	E	Lisans	Kamu Kurumu Çalışanı	19
K16	38	Evli	K	Doktora	Turizm Akademisyeni	15
K17	44	Evli	E	Ön lisans	Acente Yöneticisi	21
K18	38	Evli	E	Lisans	Hastane Yöneticisi	15
K19	41	Evli	E	Ön lisans	Sağlık Sektörü Çalışanı	16
K20	36	Evli	K	Lisans	Kamu Kurumu Çalışanı	14
K21	42	Bekar	E	Yüksek Lisans	Turizm Sektör Çalışanı	18
K22	45	Evli	E	Ön lisans	Turizm Sektör Çalışanı	19
K23	39	Evli	E	Lisans	Acente Yöneticisi	15
K24	47	Evli	E	Lisans	Otel Yöneticisi	22

Katılımcılara Sakarya ili sağlık turizmi potansiyelinin tespitine ilişkin kişisel görüş ve deneyimlerini öğrenmek amacıyla, sağlık turizmi sizce ne ifade etmektedir? Sorusuna verilen cevaplar; **K1** “Sürdürülebilir ve döviz kazandırıcı bir turizm çeşidi olarak açıklayabilirim.”, **K2** “Ben acente olarak bu işi yapmak amacıyla kuruluş işlemlerine başladım. Başka ülkelerden gelen sağlık amaçlı hareketlerdir.”, **K3** “Sağlık turizmi bizim için yıl boyu kaynak demektir. Özellikle refakatçileri ile birlikte gelen turistlerin önemli bir gelir olduğunu söyleyebilirim. Sağlık amacıyla gelen turistlerin oluşturduğu kaynak olarak tanımlayabilirim.”, **K4** “Sağlık turizmi hem ekonomik hem de insani boyutu olan insanları sağlığına kavuşturmak adına verilen hizmetlerin tümüdür.”, **K5** “Turistlerin, kendi ülkelerine göre daha uygun fiyatlı ve kaliteli hizmet almak isteyenlerin, tedavi edici, koruyucu ve rehabilite edici hizmetleri alması için yaptığı ziyaretlerdir diyebilirim.”, **K6** “Sağlık turizmi bizim için iş olanağı demek. Tedavi amacıyla insanların ülkemize ve şehrimize gelmesi sağlık turizmidir.”, **K7** “Gelecek vaad eden bir turizm çeşididir. Sağlık turizmi en az giderle en çok gelirin sağlandığı, amacın deniz kum güneş olmadığı tedavi amaçlı turizm çeşididir.”, **K8** “Çok basit bir ifadeyle sağlık sorunlarının tedavisi amacıyla gerçekleştirilen seyahatlerdir.”, **K9** “Yurt dışında yaşayanların termal kaynaklardan yararlanmak ve estetik ağırlıklı olarak tedavi amaçlı başka ülkelere giderek turizmden yararlanmaları olarak açıklanabilir.”, **K10** “2017 yılından günümüze sağlık turizmi konusunda Sakarya’ya ülke içinden gelen turistlere hizmet veriyoruz. İnsanların tedavi olmak için yaptığı seyahatlerdir.”, **K11** “Sağlık turizmini diğer turizm hareketleri gibi görüyorum. Sonuçta insanların yer değiştirmesinde amacın sağlık olması sağlık turizmidir.”, **K12** “Herhangi bir destinasyona, o bölgede yaşamayan insanların sağlık amaçlı tedavi olmak için geldikleri, sağlık hizmetinin yanında diğer turizm hizmetlerinden yararlanılması hareketidir.”, **K13** “Ülke tanıtımında etkili olan önemli bir turizm aktivitesidir.”, **K14** “Sağlık turizmi öncelikli amacı tedavi olan fakat gidilen yerdeki tarihi ve kültürel yerlerin ziyaretinin de gerçekleştirildiği faaliyetlerdir.”, **K15** “Sağlık turizmi denilince bireylerin doğrudan ülkemize gelmesi, tedavi esnasında konaklaması ve turizm faaliyetlerine katılmasıdır.”, **K16** “Sağlık turizmi turizm sektörü içinde kitle turizmine göre katma değeri daha yüksek olan tedavi sürecinde konaklama ve turlara katılım gerçekleştirilen faaliyettir.”, **K17** “Benim aklıma sağlık turizmi denince tedavi olmak amacıyla Türkiye’ye gelen insanların ve refakatçilerinin hizmetlerden faydalanması gelmektedir.”, **K18** “Tedavi amacıyla kişilerin kendi ülkesi dışında başka ülkelere giderek sağlık hizmeti almasıdır.”, **K19** “Sağlık amacıyla ülkemize gelen turistlerin gerçekleştirdiği bir turizm hareketidir.”, **K20** “Sağlık turizmini rekabetin yoğun olarak yaşandığı, altyapı açısından önemli yeterliliklerin olması gerektiği ve kaliteli hizmete odaklanılan bir turizm hareketidir diye söyleyebiliriz.”, **K21** “Sağlık turizminde konaklamanın kaçınılmaz ihtiyaç olması refakatçilerin bizi tercih etmesini sağlamaktadır. Sağlık turizmini istihdam olanağı yaratan bir turizm çeşididir diye tanımlamak mümkündür.”, **K22** “Bence kişilerin daha çok estetik amacıyla gerçekleştirdiği yer değiştirmelerdir.”, **K23** “Pandemiyle birlikte daha fazla önem kazanan sağlık konusunda turistlerin hem ülkelerin sağlık kaynaklarından ve hem de turizm kaynaklarından faydalandıkları yer değiştirmelerdir.”, **K24** “Biz otel olarak hastaneye yakın bir konumdayız ve avantajlarını değerlendiriyoruz. Tedavi için oluşan yerli veya yabancı insan hareketini sağlık turizmi olarak tanımlayabilirim.” şeklinde gerçekleşmiştir.

Katılımcılara sorulan “Sağlık Turizmi Sizce Ne İfade Etmektedir?” sorusuna verilen cevaplara göre oluşan ortak görüşler; sağlık turizminin tedavi amaçlı olması, turizmin temel unurunu oluşturan ikamet edilen yerden başka bir yere seyahat edilmesi, tedavi dışında gidilen destinasyonlarda turistik aktivitelere katılımın gerçekleşmesi, destinasyonların gerek ülke içinde ve ülke dışında tanıtımına katkı sağlaması, sağlık turistlerinin refakatçi eşliğinde hareket etmesinin ekonomik katma değere katkı sağlaması, termal turizm ile sağlık turizminin birlikte algılanması olarak gerçekleşmiştir.

Katılımcılara Sakarya ili sağlık turizmi potansiyelinin tespitine ilişkin kişisel görüş ve deneyimlerini öğrenmek amacıyla, Sakarya sağlık turizmi potansiyeline sahip midir? sorusuna verilen cevaplar; **K1** “Evet Sakarya alt yapısı güçlüdür. Tarihi ve kültürel değerlerinin varlığı önemli.”, **K2** “Kesinlikle evet. Potansiyelimiz çok fazla.”, **K3** “Kaplıcalarımız (Kuzuluk, Taraklı) sağlık turizmi açısından en güçlü potansiyelimizdir.”, **K4**

“Konaklama yatırımlarının sürekli artışı talep potansiyelinin olduğunu gösteriyor.”, **K5** “İnsan gücü kaynağının geliştirilebilecek olması en güçlü potansiyel bence.”, **K6** “Ben iyimserim. Kesinlikle var ve gelişmeye devam edecek diyorum.”, **K7** “Sağlık potansiyelinin olduğunu düşünüyorum.”, **K8** “Hastane yatırımlarının varlığı potansiyeli gösteriyor.”, **K9** “Potansiyele sahip ve büyükşehirlerle yakın olması bu potansiyelin gücünü destekliyor.”, **K10** “Sakarya ili yaşam konforuna sahip değerleri ile sağlık çalışanlarının tercih edeceği bir yaşam alanı olmasıyla potansiyeli güçlüdür.”, **K11** “Kamu kurumları ve turizm paydaşlarının koordine çalışabilme potansiyelinin olduğu fikrindeyim.”, **K12** “Sakarya sağlık turizmi potansiyeline sahiptir.”, **K13** “Potansiyelimizin yüksek olduğunu düşünüyorum. Sağlık personelinin kalifiye olduğunu düşünüyorum.”, **K14** “Ulaşım kolaylığına sahip olmamız sağlık potansiyelimizdir.”, **K15** “Sağlık yatırımlarının (kamu, özel) fazla olması potansiyeli gösteriyor.”, **K16** “Kesinlikle sahiptir. Alt yapısı ve üst yapısı ile potansiyelin varlığı kendisini gösteriyor.”, **K17** “Hastanelerin sağlık alanında uzmanlaşması ihtimali potansiyeldir.”, **K18** “Sahiptir. Çok güçlü bir şekilde sağlık potansiyelinin var olduğunu biliyorum.”, **K19** “Termal kaynakların varlığı potansiyeli destekliyor.”, **K20** “Kesinlikle evet. Tahmin edilenden daha güçlü bir potansiyelimiz var diyebilirim.”, **K21** “Sakarya üst yapısı ile tüm turizm türlerine ev sahipliği yapacak potansiyele sahiptir diyebilirim.”, **K22** “Sakarya otelleri ile üniversitelerin turizm eğitimi konusunda işbirliği yapmasını güçlü bir potansiyel oluşturduğunu düşünüyorum.”, **K23** “Turizm seyahat acentelerinin radarında olan bir il olarak sağlık turizmi potansiyeline sahip olduğumuz, görüştüğümüz tüm kişiler ile ortak görüşümüz olarak ortaya çıkıyor.” **K24** “Sağlık turizminin tüm arz değerleri Sakarya’da bulunuyor.” şeklinde gerçekleşmiştir.

Katılımcılara sorulan “Sakarya Sağlık Turizmi Potansiyeline Sahip midir?” sorusuna verilen cevaplara göre oluşan ortak görüşler; Sakarya’nın sağlık turizmi potansiyelinin yüksek olduğu, sağlık turizmi için gereken alt yapıya sahip olduğu, sağlık turizminin gerçekleştirilebilmesi için ulaşım kolaylığına sahip bir konumda olduğu, hastane yatırımlarının artarak devam ettiği, kaplıca ve termal tesislerin varlığı, sağlık potansiyelinin markalaşma ve tanıtım desteğine ihtiyacı olduğu, iki üniversitenin gerek turizm gerekse sağlık konusunda nitelikli işgücü eğitimine destek olabileceği şeklindedir.

Katılımcılara sağlık turizmi açısından hangi hizmetlerin sunulabileceğini düşünüyorsunuz? sorusuna verilen cevaplar; **K1** “Bence termal kaynaklarımız önceliklendirilerek hizmet üretimi gerçekleştirilebilir.”, **K2** “Hastanelerimizde saç ekiminden diş tedavisine kadar çeşitli hizmetleri verebiliriz diyebilirim.”, **K3** “Termal suların tesislerde kullanımının yaygınlaştırılması ile üçüncü yaş turizmi başta olmak üzere hizmet üretebiliriz.”, **K4** “Genel sağlık hizmetlerini verebiliriz.”, **K5** “Sahip olduğumuz araştırma hastanesi ile özel hastanelerde verilebilecek sağlık hizmetlerini vermek mümkündür.”, **K6** “Sadece hastaneler değil Karasu, Kaynarca ve Kocaali’de sahip olduğumuz sahillerde kumun tedavi edici özelliği bile sağlık turizminde kullanabileceğimiz hizmet unsurlarından sayılabilir.”, **K7** “Saç ekimi başta olmak üzere, göz, diş tedavileri ile birlikte medikal tedavi hizmetleri sunulabilir”, **K8** “İyi olan termal kaynaklarımızla birlikte nitelikli insan gücü kaynağımızın sunumunu gerçekleştirebiliriz diye söyleyebilirim.”, **K9** “Önce medikal sağlık uygulamalarını sonra termal kaynaklarımızı sağlık turizminde hizmete dönüştürerek sunabiliriz.”, **K10** “Sakarya dental turizm açısından güçlü hizmet ürünlerinin sunumlarını gerçekleştirebilir.”, **K11** “Sakarya’da sağlık hizmetlerinin büyükşehirlerle göre fiyat açısından avantajlı olduğunu düşünüyorum. Bu avantajı hizmet pazarlamasında kullanabiliriz.”, **K12** “Estetik, termal otellerde fizik tedavi, diş tedavileri ve obezite cerrahisi hizmetleri.”, **K13** “Sakarya’ya gelen hastaların sağlıkları elverdiğince tarihi ve kültürel değerlere geziler düzenlenebilir.”, **K14** “Bence öncelikle dental turizm, sonrasında ise termal turizm değerleri sunulabilir.”, **K15** “Üçüncü yaş turizmine özgü hizmetler, engelli turizmine yönelik hizmetler verilebilir.”, **K16** “Sakarya’da sağlık turizmi içinde saç, diş ve estetik hizmetlerinin sunumu gerçekleştirilebilir.”, **K17** “Sağlık turistlerinin ihtiyaçları tespit edilerek ileri tıp teknolojilerinin uygulanmasıyla sağlık turizmi sunumları gerçekleştirilebilir.”, **K18** “Termal otellerde kaplıca tedavileri, tüm otellerde spa-wellness hizmetleri sunulabilir.”, **K19** “Büyükşehirlerde yoğunluk yaşayan sağlık turistlerinin şehrimizi tercih etmesini iyi değerlendirerek hizmet sunumları gerçekleştirilebilir.”, **K20** “Sakarya sağlık çalışanları açısından oldukça iyi bir durumda diye düşünüyorum. Öncelikle kalifiye insan kaynağı sunumu herşeyden önce gelmektedir.”, **K21** “Obezite cerrahisi, diş tedavileri, termal tesisler ve estetik cerrahi hizmetleri.”, **K22** “Belgeli acentelerle birlikte hareket ederek şehrin sağlık turizmi unsurları sunulabilir.”, **K23** “Hekimlerimiz çok iyi, teknoloji alt yapıımız sürekli gelişmekte, fiyatlarımızın daha uygunluğu sunulabilir.”, **K24** “Detoks, botoks sağlık uygulamaları gibi tıbbi operasyonları gerçekleştirebiliriz.” olarak gerçekleşmiştir.

Katılımcılara sağlık turizmi açısından hangi hizmetlerin sunulabileceğini düşünüyorsunuz? sorusuna verilen cevaplara göre oluşan ortak görüşler; Genel sağlık hizmetleri, termal sağlık hizmetleri, dental turizm, saç ekimi, obezite cerrahisi, kaplıca varlıklarının üçüncü yaş turizmi açısından hizmet sunumuna dönüşebileceği, araştırma hastanesi ve özel hastanelerin varlığı ile yetişmiş uzman doktorların varlığının hizmet kalitesi olarak

sunulabileceği şeklindedir.

Katılımcılara Sakarya'nın sağlık turizmi açısından fırsatları sizce nelerdir? sorusuna verilen cevaplar; **K1** "Yeniliklere ve değişimlere hemen adapte olan bir şehir olarak sağlık turistlerine farklı turizm türlerinin sunumunun gerçekleştirilebilmesi.", **K2** "Kocaeli ve İstanbul havaalanlarına yakın olmamızın fırsat olduğunu düşünüyorum.", **K3** "Şehir hastanesinin yapılması, mevcut hastanelerin varlığı ve otel işletmelerinin yatak sayıları fırsattır.", **K4** "Üniversitemizde sağlık turizmi programları bulunan okulun bulunması ve eğitimde öncelik vermesi fırsattır.", **K5** "Yurt dışındaki tedavi süreçleri ve maliyetleri ile rekabet edilebilecek durumda olunması.", **K6** "Korona sağlığın ne kadar önemli olduğunu herkese gösterdi. Sağlık turistleri tedavi için orantısız harcamalar yapıyor. Bu bizim için fırsattır.", **K7** "Bu çalışmadan çıkacak sonuçların bile fırsat oluşturacaktır. Sağlık turizminin tüm çeşitlerinin uygulanmasında girişimci davranışlar sergilenebilecek cesaretin varlığı fırsattır.", **K8** "Kısa olan turizm sezonunu uzatmak istiyorsak sağlık turizmi bizim için en büyük fırsattır. Sakarya'nın bu fırsatı iyi değerlendirmesi mümkündür.", **K9** "On iki ay boyunca sağlık turizmi hizmetlerinin sunulabilmesi, sağlık turistlerinin tedavi sonrası rehabilitesinde il turizm kaynaklarının olması.", **K10** "Bulduğumuz coğrafi konumun ulaşım açısından avantajlarının firsataların en önemlisi olduğunu düşünüyorum.", **K11** "Tarihi değerlerimiz ve otel olanaklarımız fırsatlarımızdır.", **K12** "Sağlık turizmi konusunda yapılacak tüm hizmetlerin paket halinde sunumunun gerçekleştirilebilecek olmasını fırsat olarak görebiliriz.", **K13** "Sakarya ili hastaneleri ve çevre illerdeki donanımlı hastanelerin varlığının olması.", **K14** "Doğal gıda üretim olanaklarımız ve gastronomi açısından değerlerimizi fırsatlar olarak görüyorum.", **K15** "Sahip olduğumuz hastaneler ve uzman doktorlarımızın varlığı, refakatçilere sunulabilecek turizm hizmetlerimiz fırsattır.", **K16** "Sahip olduğumuz deniz, kum, güneş, göl, yaylalar, termal kaynaklar ile birlikte sağlık tedavilerini koordine bir biçimde sunabilme potansiyelimizin bulunmasını fırsat olarak görüyorum.", **K17** "Alt yapısı sağlam sağlık tesislerine sahibiz. Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde uzun süre bekleme sürelerinin ülkemizde olmaması fırsat olarak ifade edilebilir.", **K18** "On iki ay sağlık turizminin yapılabilmesi, iklim koşullarının uygunluğu.", **K19** "Yurtdışında yaşayan Sakarya'lı hemşerilerimizin tanıtım yapabilme potansiyelinin olması.", **K20** "Sağlık turizmi tesisi yapmak için gerekli doğal alanlara sahip olunması, iklim koşulları ve ulaşım kolaylığı fırsatlar olarak görünmektedir.", **K21** "Ben turizm programı mezunuyum. Üniversitemizin eğitim desteğini çok önemsiyorum. Bu fırsattır." **K23** "Hastanelerimiz ve otellerimizin sağlık turizmine katılma ve gelişmeleri takip ederek uygulama isteklerini fırsat olarak değerlendirebiliriz.", **K22** "Şehrimizin insan kaynağı, eğitim seviyesi, misafirperverlik, hoşgörü kültürü, değerlendirilmesi gereken fırsatlardır.", **K24** "Sakarya'da turizm eğitimi veren üniversitelerin varlığı hem otel işletmeleri hem de sağlık turizmi için nitelikli personel bulunması açısından fırsattır." şeklinde gerçekleşmiştir.

Katılımcılara Sakarya'nın sağlık turizmi açısından fırsatları sizce nelerdir? sorusuna verilen cevaplara göre oluşan ortak görüşler; Tarihi değerlerin varlığı, doğal güzellikleri, büyükşehirlere olan yakınlığı, hastane ve uzman doktorların varlığı, üniversitenin varlığı ve turizm eğitimine olan desteği, doğal gıda üretim olanaklarının bulunması, gastronomik açıdan sahip olunan özellikler, şehrin dinamik bir şekilde değişimlere ayak uydurabilme becerisi olarak oluşmuştur.

Sakarya'nın sağlık turizmi açısından tehditleri sizce nelerdir? sorusuna verilen katılımcı cevapları; **K1** "Ben sağlık işletmelerinin sıkı denetlenmediğini düşünüyorum. Bu eksiklik bizim için tehdit olabilir.", **K2** "İstanbul, Kocaeli gibi büyük şehirlere yakın olmamız nedeniyle rekabette bu şehirlere göre dezavantajlıyız. Bu tehdittir.", **K3** "Diğer turizm çeşitlerinde olduğu gibi sağlık turizmini de tehdit eden bir çok unsur olabilir. Detaylandıramıyorum.", **K4** "Genelde turizmi tehdit eden tüm unsurlar sağlık turizmi içinde tehdittir.", **K5** "Nitelikli sağlık personellerinin yurt dışına gitme ihtimalleri.", **K6** "Çevre kirliliğini termal merkezler açısından tehdit olarak görüyorum.", **K7** "Ulusal ve uluslararası rakiplerimizin güçlü olmasını tehdit olarak değerlendiriyorum.", **K8** "Hastane sayımızın yetersizliği tehdittir.", **K9** "Sağlık turizminde niteliksiz insanların çalışma ve çalıştırılma ihtimali tehdittir.", **K10** "Sağlık mevzuatı ile ilgili eksikliklerimiz var ise tehdit olarak görürüm.", **K11** "Hastanelerimizde yabancı dil bilen personelimizin eksikliği.", **K12** "Birlikte hareket etme kültürümüz ve sinerji eksikliğimiz var.", **K13** "İstanbul'da marka hastanelerin olması, uzman ismi öne çıkmış doktorların varlığı tehdit.", **K14** "Şehrimizin tanıtımı konusunda yapılan çabaların yetersizliği.", **K15** "Sağlık turizminde teşviklerin yetersiz olduğunu düşünüyorum, Yeni teşvikler değerlendirilmeli.", **K16** "Sosyal medya kanallarının kullanımının yetersizliği.", **K17** "Marka destinasyon imajının düşük olması.", **K18** "Rakiplerin sağlık turizmine önceden başlaması tehdit.", **K19** "Eğitim eksikliğimizin kısa sürede giderilememesi.", **K20** "Mevzuat eksikliklerinin maliyet artışlarını olumsuz etkilemesi tehdit olabilir.", **K21** "Kitle turizminde yapılan hataların sağlık turizminde yapılması riski tehdittir. Sadece fiyat rekabeti yapmamak gerekir.", **K22** "Personellerin sağlık turizmi konusunda yeterince bilinçli olmaması ve eğitim eksiklikleri.",

K23 “Sağlık turizmi konusunda uzmanlaşmış seyahat acentalarımızın yetersizliği.”, **K24** “Yetkisiz kişilerin yaptığı sağlık müdahalelerinin olumsuz sonuçlarının basında şehrin imajına kötü etkisi.” şeklinde belirtilmiştir.

Sakarya'nın sağlık turizmi açısından tehditleri sizce nelerdir? sorusuna verilen cevaplara göre oluşan ortak görüşler; Sağlık turizmi konusunda mevzuat eksikliklerinin maliyeti artırıcı etkileri, sağlık işletmelerinin ekipman ve altyapısındaki eksiklikler, yabancı dil bilen personel eksikliği, çevre kirliliğinin olumsuz etkileri, rekabet ve pazarlama konusunda deneyim eksiklikleri, rakip destinasyonların markalaşma konusunda daha önde ve deneyimli olmaları, büyükşehirlere yakın olunmasının dezavantajları, uzman seyahat acentalarının yetersizliği gibi konular olarak gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların Sakarya'nın sağlık turizmi açısından güçlü yönleri sizce nelerdir? sorusuna verilen cevapları; **K1** “Döviz kurundan kaynaklı uygun fiyatımız, yerel halkın turizme olumlu yaklaşımı güçlü yönlerimizden,” **K2** “Sakarya'nın turizm arz değerleri, sağlık turizmi için gelenlerin yararlandıkları turizm aktiviteleri olarak güçlü yönlerimizdendir.”, **K3** “Yakınımızda bulunan uluslararası havaalanlarına yakınlık, şehrimizden geçen yoğun otoban ağı şehrin ulaşım açısından güçlü yönleri.”, **K4** “Sağlık personelimizin üniversite desteğiyle eğitilmiş olması güçlü yönlerdendir.”, **K5** “Coğrafi olarak her türlü turizm aktivitesinin yapılabildiği uygun iklim koşullarına sahipliği,” **K6** “Sağlık turizmine kaynak oluşturacak yeraltı zenginlikleri termal suları.”, **K7** “Kamu kurumlarının turizme olumlu yaklaşımı, sektör paydaşlarının sahip olduğu turizm bilinci.”, **K8** “Turizmin tüm alanlarında olduğu gibi sağlık turizminde de yüksek hizmet kalitesinin varlığı.”, **K9** “Üretilen organik tarım ürünlerini varlığı, gastronomi turizmi açısından sahip olunan değerler, yeterli teknolojik altyapının varlığı,” **K10** “Sahip olduğumuz deniz, göl, akarsu gibi doğal güzellikler,” **K11** “Beşeri insan gücünün sahip olduğu samimiyet ve sıcaklığın turizm sunumuna yansması,” **K12** “Turizm girişimcilerinin sahip olduğu cesaret en güçlü yönüdür.”, **K13** “Rekreasyon faaliyetleri çeşitliliği, temiz hava, ulaşım kolaylığı, havaalanlarına yakınlık, yiyecek-içecek kültürü.”, **K14** “Sağlık turizminde randevusuz hizmet verebilme avantajımız, gezecek görececek yerlerin çok olması,” **K15** “Turizm ve sağlık konusunda eğitim verme kapasitesine sahip donanımlı akademisyen kadrosuna sahip üniversitelerin varlığı.”, **K16** “Fiyat açısından diğer ülkelere göre ülkemizde ise büyükşehirlere göre avantajlı sunum yapılabilmesi.”, **K17** “Üniversite hastanesinin ve zincir özel hastanelerin bulunması.”, **K18** “Turizm açısından hangi amaçla gelinirse gelinsin şehrin kaynakları eğlenceli ve huzurlu bir zaman geçirmeyi sağlayabilir. Fiyat açısından diğer ülkelere göre kur farkından kaynaklı uygunluk.”, **K19** “Bizim en güçlü yönümüz İstanbul'a giden bütün yolların kesişme noktasında olmamız.”, **K20** “Doğal köylerimizin varlığı, plajlarımız ve yüzme alanlarımız, göllerimiz, Sakarya nehri ve kıyı alanları, termal kaynakları.”, **K21** “Lokasyon olarak çok önemli bir yerde olmanın yanında şehir hastanesinin devreye girmesiyle belli bir altyapı olanaklarına kavuşulması, yetenekli doktorların varlığı ve kalifiye sağlık personeli.”, **K22** “Akla ilk gelen ulaşım açısından avantajı ve doğal güzellikleri.”, **K23** “Sağlık için gelenlerin tatillerini beraberinde yapabilecekleri konaklama imkanlarının fazlalığı, yüksek standartlı yiyecek içecek işletmeleri, doktorlarımız.”, **K24** Tarihi ve kültürel değerlere sahiplik, tıp fakültesi, eğitilmiş akademisyenlerin varlığı.” olarak belirtilmiştir.

Sakarya'nın sağlık turizmi açısından güçlü yönleri sizce nelerdir? sorusuna verilen cevaplara göre oluşan ortak görüşler; ulaşım açısından avantajlı konumu, iklim açısından uygunluğu, sahip olduğu tarihi ve kültürel değerleri, tıp fakültesinin olması, uzman akademisyenlerin varlığı, fiyat açısından sahip olduğu avantajlar, kamu kurumları ve yerel halkın turizme olumlu yaklaşımı gibi değerlendirmelerden oluşmuştur.

Mülakatta sorulan Sakarya'nın sağlık turizmi açısından zayıflıkları sizce nelerdir? sorusuna verilen cevaplar; **K1** “Doktorların etik olmayan davranışları, sağlık personelinin yabancı dil eksikliği ve yetkisiz personellerin istihdam edilmesi.”, **K2** “Beşeri kaynaklarımızın nitelik sorunu var. Profesyonel bir şekilde olaya yaklaşmıyoruz.”, **K3** “Turizm ile ilgili çalışmalarda söz sahibi kamu kurumlarının ve turizm paydaşlarının koordinasyonunda eksiklikler.”, **K4** “Ülkemizin sağlık turizmi yatırımlarına geç başladığını düşünüyorum. Sakarya'da diğer büyük şehirlere göre daha geride başladı yarışa. Bu bizim zayıflığımızdır.”, **K5** “Sağlık personellerinin temel düzeyde bile olsa yabancı dil bilmemesi.”, **K6** “Sağlık personellerimizin yabancı dil bilgisindeki eksiklik.”, **K7** “Sağlık turizmi konusunda organizasyonlarımızın yetersiz olduğunu düşünüyorum. Önceki yatırımların başarılarının değerlendirilip eksik olan alanlarda sağlık yatırımlarının yapılmaması eksikliklerdir.”, **K8** “Altyapı ve kentleşme konusunda güçlü yapımızın desteklenmesi konusunda eksikliklerimiz olabilir. Dolayısıyla bizim hem zayıf hem güçlü yönlerimizi özgüvenli bir şekilde ortaya koymamız gerekir.”, **K9** “Nitelikli ve yeterli eğitimi almış sağlık personeli eksikliğinin bulunması zayıf yönüdür.”, **K10** “Şehir hastanemizin yatırımının gecikmesi, yabancı dil eksikliği, tanıtım konusunda yetersizlikler.”, **K11** “Daha fazla reklam yapılmaması, fuarlara katılım eksikliği ve acentaların paket oluşturmalar konusunda teşvik

edilmemesi.”, **K12** “Sakarya’nın turizm değerlerini bir paket halinde daha uygun fiyatlarla sunum konusunda eksiklikler var.”, **K13** “Marka hastanelerimiz yetersizliği, tanıtım eksikliği ve oluşturulamamış marka imajı.”, **K14** “Gelişmeye açık bir alan ama zayıflığımız insan kaynağının yetersizliği.”, **K15** “Sağlık turizmi tesislerimizin eksikliğini zayıf yönümüz olarak görüyorum.”, **K16** “İl turizm müdürlüğü acenteler, otelciler ve rehberlerin ortak katılımıyla organizasyonların yapılmaması eksiklidir.”, **K17** “Turizm paydaşlarımızın koordinasyon eksikliği, potansiyelin kullanılmaması ve tanıtım eksikliği.”, **K18** “Merdivan altı sağlık uygulamaları yapan yerlerin olduğunu duyuyoruz. Bu konuda yeterince denetlemelerin yapılamaması zayıflıktır.”, **K19** “Eğitilmiş sağlık ve turizm personeli eksikliğimizin giderilememesi, yabancı dil bilgisi eksikliğinin giderilememesi neticesi marka sağlık kuruluşlarının gelişmelerinin gecikmesi.”, **K20** “Şehrimizde sağlık turizmde faydalanmayı düşünen engelli ve yaşlılara yönelik plan ve projelerimizin eksikliği söz konusu olabilir.”, **K21** “Sağlık turizminin bilinmesi konusunda hem yerel halkın hem turizm paydaşlarının yeterince bilinçli olmadığını düşünüyorum.”, **K22** “Tanıtım konusunda zayıflıklarımız bulunuyor.”, **K23** “Destinasyon olarak sağlık için gelenlerin ve refakatçilerinin eğlendirilmesi noktasında eksikliklerimiz var. **K24** “Doktorların ve sağlık personellerinin yetersizliği, marka hastane eksikliği ve yabancı dil eksikliği.”, olarak tespit edilmiştir.

Sakarya’nın sağlık turizmi açısından zayıflıkları sizce nelerdir? sorusuna verilen cevaplara göre oluşan ortak görüşler; Kentleşmesinin fazla olmasının oluşturduğu altyapı eksiklikleri, sağlık turizmi konusunda rakiplere göre başlangıcın geç yapılması, organizasyon konusunda yaşanan sıkıntılar, sağlık turizmi bilinci yetersizliği, sağlık personellerinin yabancı dil eksikliği, kitle turizm türlerine öncelik verilmesi nedeniyle sağlık turizminin geri plana atılması, marka hastanelerin yetersizliği, tanıtım konusundaki eksiklikler gibi değerlendirmelerden oluşmuştur.

Araştırma kapsamında katılımcılara sorulan Sakarya’nın sağlık turizmi tanıtımı sizce yeterli midir?, Sakarya’nın sağlık turizmi tanıtımı sizce nasıl yapılmalıdır? sorularına verilen cevaplar; **K1** “Yetersiz. Tanıtım için uzman bir kadro oluşturarak sosyal medyanın etkin ve verimli kullanılmasını sağlamak gerekir. Tanıtım için etkinlikler, fuarlar ve festivallere katılmak gerekir diye düşünüyorum.”, **K2** “Yetersiz. Tanıtımın dijital mecralarda yoğunlaşmasının yanında sağlık turizmi fuarlarına katılmak önemlidir. Kişisel verilere saygı göstererek ve izin alarak olumlu sağlık müdahalelerinin pazarlama ve tanıtımda kullanılması gereklidir.”, **K3** “Kesinlikle yetersiz. Tanıtımda sağlık turistlerinin memnuniyet hikayelerinin paylaşılması, pazarlamada kullanılması ve turizm paydaşlarının davet edilerek yerinde uygulamaları görmesi sağlanmalıdır.”, **K4** “Tanıtım yetersiz. Sağlık konusunda tanıtımın sürekli ve sürdürülebilir bir şekilde yapılması, potansiyel pazarların hedef alınması ve bunlara uygun tanıtım stratejilerinin geliştirilmesi gerekir.”, **K5** “Yetersiz. Hedef pazarlar belirlenerek doğru iletişim kanalları ile kitlelere ulaşmak için reklamlar verilebilir.”, **K6** “Yeterli olmadığı ortada. Tanıtımda seyahat acentelerinin teşvik edilmesi için gereken yasal düzenlemeler ve destekler verilmeli.”, **K7** “Tanıtım yetersiz. Sağlık turistlerine almak istedikleri sağlık hizmeti paket halinde hazırlanarak sunulmalıdır. Yatırımların geri dönüş süreleri hesaplanarak yatırımın yapılması ve geri dönüş süresini kısaltmak için tanıtım ve pazarlama konusunda profesyonel destek almak gerekir.”, **K8** “Yeterli değil. Bu konuda kurumların gayretlerinin olduğu muhakkak fakat tanıtım konusunda profesyonel destek almak gerekir.”, **K9** “Yetersiz. Sakarya’nın doğası, tarihi, kültürü, havası ve güneşi reklamlarda öne çıkarılmalıdır.”, **K10** “Yetersiz. Tanıtımlar ve reklamların dijital ortamlarda ve sosyal medyada yapılması uygundur. Profesyonel reklam ekipleri ile birlikte daha fazla kitlelere ulaşmak hedeflenmelidir.”, **K11** “Tanıtım yetersiz. Kamunun koordinasyonunda kısa ve uzun vadede tanıtım planlamalarının yapılması gerekir. Sağlık fuarlarına katılım yapılması, dijital platformlara yönelmek gerekir.”, **K12** “Yetersiz. Tanıtımda etkinlikler ve festivallerin kullanılması ve geleneksel hale getirilmesi gerekir. Ünlülere veya fenomenlere yapılan operasyonların tanıtımda kullanılması önemlidir.”, **K13** “Tanıtım kesinlikle yetersiz. Sakarya’nın temiz havası, organik yiyecekleri, doğal güzellikleri, otelleri, hastanelerini içeren sunumların hazırlanarak tanıtımlar yapılmalıdır.”, **K14** “Yetersiz. En iyi tanıtımın memnun sağlık turistlerinden oluşacağı varsayımıyla memnun hastalar sosyal mecralardan paylaşılabilir.”, **K15** “Tanıtım yeterli değil. Doğru bütçe ve doğru tanıtımla tüm dünyaya ulaşmak mümkündür. Dijitalleşen dünyayı kullanmak mümkün.”, **K16** “Yetersiz. Öne çıkarmamız gereken turizm türü termal turizmdir. Termal turizm unsurlarımızın reklamlarını ön plana çıkarmalıyız.”, **K17** “Yetersiz. Tüm sağlık turizmi paydaşlarıyla turist getirmeleri için anlaşmalar yapılmalı. Sigorta şirketleri, havayolu firmaları, hastaneler ve otellerle anlaşmalar yapılabilir.”, **K18** “Yetersiz. Web site tasarımları işletmelerin bireysel bazda çalışmalar yaparak tanıtımda kullanabileceği uygulamalardır. Sosyal medya göz ardı edilemez.”, **K19** “Yetersiz. Sağlık turizmi konulu brüşürlerin hazırlanarak toplu taşıma yerlerinde dağıtılması reklam açısından kullanılabilir.”, **K20** Yeterli değil. Tanıtım konusunda her şey kamudan beklenmemeli, özel sektörün kendi tanıtımı konusunda çalışmalar yapması gerekir.”, **K21** “Tanıtım yeterli değil. Acentelerin bu konuya ağırlık

vermesi önemli. Bilinirliğin artırılması için çalışmak gerekiyor. Sağlık hizmetlerinin azami düzeyde başarılı yapılması en iyi reklam olur zaten.”, **K22** “Tanıtım yok ve yetersiz. Tanıtımın internet, tv reklamları, yazılı ve görsel medya ve sosyal medya kullanılarak yapılabilir.”, **K23** “Yetersiz. Yurt dışı tanıtımlara çok daha fazla önem verilmelidir. Hasta memnuniyetinin maksimum düzeye çıkarılması marka olma yolunda destek sağlayacaktır.”, **K24** “Tanıtım yetersiz. İnternette sosyal medya platformlarının kullanılarak tanıtımların yapılması, turizm fuarlarına çok detaylı hazırlanarak katılımların gerçekleştirilmesi gereklidir.” şeklinde olmuştur.

Sakarya'nın sağlık turizmi açısından tanıtımı sizce yeterli midir? Sakarya'nın sağlık turizmi tanıtımı sizce nasıl yapılmalıdır? sorularına verilen cevaplara göre oluşan ortak görüşler; Sağlık turistlerinin potansiyel pazarlarının belirlenmesi, güçlü yönlerin vurgulanarak tanıtım kampanyalarının yapılması, tüm paydaş işletmelerle anlaşmalar yapılması, şehrin turistik değerlerini öne çıkaracak reklamlara öncelik verilmesi, tanıtım broşürlerinin bastırılarak fuarlara katılım sağlanması, tüm paydaşların ortak tanıtım planı yapması ve koordine içinde çalışması, tanıtım için uzman ve profesyonel destek alınması, etkinlikler ve festivallere katılımın sağlanması, kamu ve özel sektörün tanıtımda birbirlerine destek olması, dijital medyada tanıtıma ağırlık verilmesi gibi değerlendirmelerden oluşmaktadır. Katılımcılara yüz yüze mülakatta sorulan eklemek istediğiniz başka bir şey var mıdır? Sorusunu tüm katılımcılar eklemek istedikleri bir şey olmadığı şeklinde cevap vermişlerdir.

Sakarya İli Sağlık Turizmi SWOT Analizi

Dünyada tüm sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de yaşanan yoğun rekabet, kaynakların yetersizliği gibi nedenler, işletmeleri farklı stratejilere yöneltmektedir. Bu stratejilerin uygulanmasında değişik analizler kullanılmaktadır. Bu analizlerin önemlilerinden birisi de SWOT analizidir. SWOT analizi açılımı Strengths (Güçlü yönler), Weakness (Zayıf yönler), Opportunity (Fırsatlar), Threat (Tehditler) şeklindedir (Cebecioğlu, 2006). İşletmelerin SWOT analizi yapmalarının sağlayacağı faydalar, güçlü ve zayıf yanların, tehditlerin ve fırsatların mevcut durumunun ortaya konulması açısından analizin sağlanmasıdır. Ayrıca gelecek stratejilerinin belirlenmesi için tespitler ve düşüncelerin belirlenmesini de desteklemektedir (Boz, 2014). Bu çalışmada yapılan SWOT analizi ise Sakarya ilinin sağlık turizmi potansiyelinin belirlenmesinde kullanılmıştır.

Tablo 3. Sakarya İli Sağlık Turizmi SWOT Analizi

Güçlü Yönler
Kuzuluk ve Taraklı termal kaynaklarının olması
Kocaeli ve İstanbul'da bulunan Uluslararası havalimanlarına yakınlık
İstanbul Ankara arasında karayolları ve demiryollarının geçiş güzergahında bulunması
İstanbul, Ankara, Bursa, Kocaeli gibi Büyükşehirlere olan yakınlık
Karasu, Kocaeli ilçeleri sahillerinde kumsalların tedavi edici özelliği
Yaylaların astım, koah gibi hastalıklara iyi gelen havası
Köylerde gerçekleşen doğal üretimin gastronomi açısından olumlu etkisi
Sakarya'da uygulanan sağlık turizmi aktivitelerinin diğer bölgelere göre fiyat uygunluğu
Sahip olunan tarihi ve kültürel değerlerin sağlık turistlerinin hizmetine sunulması
Üniversitelerin varlığıyla turizm ve sağlık alanındaki eğitim desteği
Üniversitelerin uzman akademisyenlerinin nitelikli sağlık personeli yetiştirme kapasitesi
Konaklama ve hastane (Şehir hastanesi inşaatı devam etmekte) alt yapısının güçlü olması
Zayıf Yönler
Altyapı konusunda eksiklerin bulunması
Kitle turizm hareketlerine yoğunlaşılması
Sağlık turizmi bilincinin yeterince gelişmemiş olması
Turizm paydaşlarının koordinasyon eksikliği
Tanıtım eksikliği
Sağlık personelinin yabancı dil bilgisi konusunda yetersizliği
Sağlık turizmi konusunda uzmanlaşmış acente sayısının yetersizliği
Sağlık personeli ve doktorların yetersizliği
Marka sağlık işletmelerinin yetersizliği
Rakip destinasyonlara göre sağlık turizmine geç başlangıç yapılması
Organizasyonda yaşanan sıkıntılar ve planlama konusunda eksiklikler
Fırsatlar
Sağlık tedavilerinde bekleme sürelerinin kısa olması
Yurt dışında yaşayan Türklerin sağlık alanında Türkiye'yi tercih etmesi
Yabancı sağlık turistlerinin kur avantajı nedeniyle Türkiye'yi tercih etmesi

Sağlık turizmini döviz getirici etkisi nedeniyle devletin teşvik uygulamaları getirmesi
Büyükşehirlere yakınlık, tarihi ve kültürel değerlerin, doğal güzelliklerin varlığı
Üniversitelerin, hastaneler ve uzman doktorların varlığı, üniversitelerin eğitime olan desteği
Doğal gıda üretim olanaklarına sahip olunması
Gastronomi turizmi açısından yerel yiyecek içecek değerlerine sahip olunması
Şehrin sahip olduğu dinamik nüfus, değişimlere ve gelişmelere ayak uydurabilme becerisi
Tehditler
Büyükşehirlerdeki sağlık işletmelerinin kalitesi ve çeşitliliğinin fazla olması
Hastanelerin aracı kullanmadan çalışmayı tercih etmesi
Sağlık işletmelerinin yeterince denetlenememesi
Sağlık turizmi konusunda mevzuat eksiklikleri
Sağlık personelinin beyin göçü
Çevre kirliliği
Rekabet ve pazarlama konusunda deneyim eksikliği
Sağlık turizmi konusunda uzmanlaşmış seyahat acentelerinin az olması
Rakip destinasyonlarda marka sağlık işletmelerinin varlığı
Sağlık işletmelerinde uzman olmayan personelin gerçekleştirdiği operasyonların olumsuz imajı
Yabancı dil bilen personel eksikliği
Tanıtım ve pazarlamanın profesyonel yönetim şeklinde gerçekleştirilmemesi

Sonuç ve Öneriler

Geçmişten günümüze insan hayatında sağlık önemli bir konu olmuştur. İnsanlar sağlık açısından tedavi olmak amacıyla veya sağlıklarını korumak amacıyla çabalarırken diğer taraftan sağlık müdahalesi sürecinde güzel vakit geçirmek istemektedirler. Bu kapsamda sağlık turizmine uygun destinasyonlar, sağlık turistlerinin beklentilerini karşılamak açısından önemli bir alternatif oluşturmaktadır. Sağlık turizmi, spa, yoga gibi zinde hissettiren aktiviteler, estetik müdahaleler ve hayati önem arz eden cerrahi operasyonları kapsayan hizmetler sunmaktadır. Sağlık turizmi, turistlerin çıkış yaptığı kaynak ülkelerdeki sigorta mevzuatına ilişkin uygulamalardan veya gerekli tedavi edici hizmetlerin bulunmamasından beslenmektedir. Bunun yanında sağlık turizminde daha iyi tedavi hizmetleri, daha düşük tedavi ücretlerinin bulunması, hızlı ve prosedürü kolay olan uygulamalar, talep artışını desteklemektedir (UNWTO, 2018). Sağlık turizmi, sağlık sektörü paydaşları ile turizm çalışanları gibi iki büyük sektörü bir araya getiren alternatif turizm çeşididir. Sağlık turizmi alternatif turizm çeşidi olarak olumlu ekonomik çıktılar ortaya koymaktadır (Ramirez de Arellano, 2007).

Sakarya'da sağlık turizmi kapsamında potansiyelin olduğu, ancak etkin ve verimli değerlendirilerek bu potansiyelin ortaya çıkarılması için gerekli çalışmaların yapılması gerektiği bir gerçektir. Doğal güzellikleri, kültürü, iklim olanakları ve sağlık turizmi değerlerinin turizm talebi ile buluşturulması sağlandığında Sakarya öncelikle iç sağlık turizmi ve daha sonra dış sağlık turizminde cazip bir merkez olacaktır. Öncelikle Sakarya'nın sahip olduğu termal kaynakların alt yapı ve üst yapı çalışmalarının tamamlanılarak sağlık turizminde gerektiği şekilde kullanılması gelecek dönemlerde yıldızı parlayan bir destinasyona dönüşmesini sağlayacaktır. Sakarya sağlık turizmi kapsamında zengin bir potansiyele sahip olmasına rağmen gerekli ilgiyi görmemektedir. Bunun en önemli nedenleri arasında yeterli reklam, tanıtım yapılmaması ve markalaşmanın sağlanamaması sayılabilir. Termal kaynakların kullanılarak üçüncü yaş turistlerinin bölgeye çekilmesi için sigorta şirketleriyle anlaşmaların yapılması, yabancı dil bilen personelin istihdam edilmesi, alt yapı ve üst yapının geliştirilerek tanıtımın yapılması sağlık turizminin gelişmesini destekleyebilir.

Çalışmada Sakarya'nın sağlık turizmi kapsamında gelişmesinde sivil toplum örgütleri, kamu kurumu çalışanları, turizm akademisyenleri, seyahat acenteleri yöneticileri, otel yöneticileri, hastane yöneticileri ve turizm sektör çalışanlarının turizmin on iki aya yayılması ve yüksek katma değerli sağlık hizmet paketlerinin oluşturulması ve uygulanabilirliğinin tespit edilmesi konusunda görüşmeler yapılması amaçlanmıştır. Sakarya'da sağlık turizmi açısından hangi alanda hizmet verileceği konusuna yoğunlaşmamış olması ve tanıtım eksikliği gibi nedenler rakiplere göre daha dezavantajlı olarak yarışta olmasına neden olmaktadır. Türkiye'de sağlık personel ücretlerinin, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve değer görmelerinin sağlanması, gerek Sakarya'dan büyükşehirlere beyin göçünün önlenmesi gerekse yurt içinden yurt dışına sağlık personellerinin beyin göçünün önlenmesi konusunda yararlı olacaktır.

Turizm arz unsurlarının çeşitlendirilmesi, turizm sektörünün yılın on iki ayı faaliyet göstermesi ve katma değeri yüksek sağlık hizmeti paketlerini oluşturulması imkanları olan sağlık turizminin Sakarya'da ne derece uygulanabilir olduğu, potansiyelin belirlenmesi ve bu potansiyelin güçlü, zayıf yönleri ile sahip olduğu fırsatların tespiti ile gerçekleşebilecek tehditlerin neler olduğunun belirlenmesi çalışmanın amacıdır. Sağlık turizminin gelişmesinin sağlanması konusunda tüm paydaşlara düşen görevlerin neler olduğu, arz konusunda elverişli

bölgelerin avantajlarının tespiti çalışmanın diğer amaçlarını oluşturmaktadır. Sağlık turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve etkin bir şekilde kullanılması için il yöneticilerinin yeni sağlık arz değerleri oluşturarak, bu değerlerin kullanılması için yatırımların güçlendirilmesi önemlidir. Turizm işletmelerinin de alt yapı ve üst yapı çalışmalarında yönetimleri destekleyerek özverili bir şekilde üstlerine düşen görevleri yerine getirmeleri önemlidir. Çalışmadan elde edilen öneriler aşağıdaki şekildedir;

- Sağlık personelinin yabancı dil bilmesi, teknolojik alt yapının geliştirilmesi gereklidir.
- Sağlık turizminin Sakarya'nın turizm arz çeşitliliği açısından önemiyle birlikte sağlık turizm belgesi almış işletmelerin çalışması sağlanabilir.
- Sağlık turizminin tanıtımının yapılacağı reklamlar ve etkinlikler düzenlenmelidir.
- Sakarya'ya sağlık turizmi için gelen turistlerin ve refakatçilerinin tedavi süresince tarihi, kültürel ve doğal güzellikleri görebilecekleri paket organizasyonlar oluşturulabilir.
- Sakarya'nın elverişli iklimi ve coğrafi konumu on iki ay sağlık turizmi yapılmasını desteklerken istihdam açısından nitelikli istihdamın Sakarya'ya gelmesini destekleyebilir.
- Kamu ve özel sektörün koordinasyon içinde projeler üretmesi sağlanabilir.
- Yurt dışındaki ülkelerde sağlık konusunda bekleme sürelerinin uzunluğu kullanılarak aracı kurumlar vasıtasıyla sağlık turistlerinin Sakarya'ya gelmesini sağlayacak paket turlar düzenlenebilir.
- Tüm paydaşların katılacağı bir tanıtım sistemi oluşturulabilir.
- Gerek termal kaynaklar ile ilgili gerekse diğer sağlık yatırımları konusunda teşvikler sağlanabilir.
- Şehirde yapımı süren şehir hastanesinin bir an evvel bitirilerek sektöre kazandırılması ile marka hastanelerin Sakarya'da yatırım yapması sağlanabilir.
- Üçüncü yaş turizmine yönelik festivaller, gastronomi etkinlikleri düzenlenebilir.

Sakarya iline yönelik çalışmada yapılan SWOT analizine göre sağlık turizmi açısından potansiyelin yüksek olduğu, sağlık turizmi değerlerine sahip olduğu, coğrafi konum olarak avantajlarının fazlalığının tespit edildiği, fakat altyapı ve üstyapı, nitelikli personel, kurumlar arası koordinasyon, reklam ve tanıtım gibi konularda eksiklerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Sakarya için sağlık turizmi açısından oluşan tehditlerden önemlisi, daha üst seviyede sağlık donanımına ve tecrübeli sağlık personeline sahip büyükşehirlere yakın olması olarak belirlenmiştir. Tehdit olan büyükşehirlere yakınlık konusu aynı zamanda fırsat olarak da karşımıza çıkmaktadır. Büyükşehirlerde oluşan yoğunluk ve yüksek fiyatlardan dolayı sağlık turistlerinin yakın olması nedeniyle Sakarya'yı tercih etmesi mümkündür. Verilerin değerlendirmesine göre doğal kaynaklar, konaklama işletmeleri, seyahat araçları, sağlık tesislerinin kapasiteleri, ulaşım ve misafirperverlik boyutlarıyla Sakarya, yüksek katma değerli sağlık turizmi gerçekleştirebilecek turizm arz değerlerine sahip olan fakat yurt içi ve yurt dışı tanıtım faaliyetlerinin yeterince yapılmadığı bir destinasyon durumundadır.

Kaynakça

- Akıncı, Z., ve Sönmez, N. (2015). Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. 26(1), 97-113.
- Akat, Ö. (2000). Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği, *Ekin Kitabevi*, Bursa.
- Altın, U., Bektaş, G., Antep, Z., ve İrban, A. (2012). Sağlık Turizmi ve Uluslararası Hastalar İçin Türkiye Pazarı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 157-163.
- Apaydın, B. (2009). Türk Hamam Kültürünün SPA ve Wellness mekanlarının Tasarımına Etkileri. *Journal of World of Turks*.
- Aydın, İ. (1990). Açıklamalı Turizm Terimleri Sözlüğü, *Coşkun Matbaası*, Ankara.
- Boz, M. (2004). Turizmin Gelişmesinde Alternatif Turizm Pazarlamasının Önemi Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Cebecioğlu, C. (2006). SWOT Analizi ve Bir İşletme Üzerine Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- Çolakoğlu, O. E., ve Caner, Ş. (2021). Medikal Turizm. *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Dilek, S. ve Kandemir, O. (2013). In The Process Of Global Crisis The Importance of Tourism in Decreasing

Regional Development Differences: An Evaluation of Kastamonu Province in Türkiye, *International Journal of Management and Innovation*, 5(1), 12-30.

- Gönenç, G. E., Güneş, F., ve Veznikli, N. (2006). Üçüncü Yaş Turizminde Sağlık Sorunları. 2. *Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi*, (s. 121). Balıkesir.
- Gürcan, N. (2023). Aydın İli Sağlık Turizmi Potansiyelinin SWOT Analizi İle Belirlenmesi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, Aydın.
- <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=sa%C4%9Fl%C4%B1k%20turizmi%20>, Erişim Tarihi: 01.04.2024
- http://www.sakarya.gov.tr/kurumlar/sakarya.gov.tr/y_site/sakarya/brifing/Brifing_.pdf, E.T: 14.03.2024
- İçöz, O. (2009). Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizm ve Türkiye'nin Olanakları. *Journal of Yaşar University*, 4-14.
- Karadeniz, E., Kandır, S. Y., ve Önal, Y. B. (2007). Seçilmiş Paydaşların SWOT YUöntemiyle Türk Turizm Yatırımlarını Değerlendirmesine Yönelik bir Pilot Çalışma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18 (2), 195-205.
- KTB (2021). Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistikleri. Erişim Tarihi: 01.04.2024 <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/81939,3103turizmistatistikleri2020-4pdf.pdf?0>
- Özcan, Z. K., ve Aydın, V. (2015). Sağlık Turizmi (Teori ve Politika), *Umuttepe Yayınları*, Kocaeli.
- Özdemir, Ş. (2015). Türkiye'nin Termal Sağlık Turizmi Potansiyeli, 1-12, *Nobel Yayınları*, Ankara.
- Ramirez de Arellano, A. B. (2007). Patientswithoutborders: The Emergence of Medicaltourism. *International Journal of Health Services*, 37(1), 193-198.
- Siner, G., ve Torun, N. (2020). Sağlık Turizminde Termal Turizm ve Spa-Wellness Turizminin Yeri ve Önemi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 517-533.
- Şengül, H., ve Arzu, B. (2019). Saağlık Turizmi Çerçevesinde Türkiye’de Termal Turizm;Bir SWOT Analizi Çalışması. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 55-70.
- Temizkan, S. P. ve Çiçek, D. (2015). Sağlık Turizmi Kavramı ve Özellikleri. 14-15, *Detay Yayıncılık*. Ankara.
- Tengilimoğlu, D., ve Kahraman, O. (2013). Dünyada ve Türkiye'de Medikal Turizm, *Siyasal Kitabevi*, Ankara.
- UNWTO, (2018). Health Tourism, Executive Summary, DOI: <https://doi.org/10.18111/978928442030>.
- Yirik, Ş., Ekici, R., ve Baltacı, F. (2015). Türkiye ve Dünyada sağlık turizmi (medikal turizm), *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Zengin, B. ve Eker, N. (2016). Sakarya İli Termal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, *Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13, 165-181.